

Els llardons

(ALDC, VI, 1427. Els llardons)

L'enunciat designa els 'residus que queden després de fondre trossos de sagí'. Els seus nombrosos significants (veg. mapa 883) es troben entorn de la idea de:

- 1) 'trossos de greix': *llardons* (s. XVI), der. de *llard*; *greixons*, dim. de *greix*, com *greixots* 16, 22, 26, 31, 32, *greixets* 48, 149, *greixonets* 118, *greixerons* 41, *greixillons* (var. *greixillós* 4, 5, *gressillós* 3, 6, 8, 9; *gressillosos* 1-3, amb plural doble; *gressellons* 47), *greixolins* 86, 88, 91, amb doble dim. i *guerxolins* 42, amb metàtesi; *grescos* 80, probable encreuament de *greix* amb *gresca*; *grassets* 132, 134, dim. de *gras*. *Sagins* 124, 128, del llat. vg. *SAGĪNUM, amb les var. apitxades *sa[tʃ]ins* 163 i *se[tʃ]ins* 163, aquesta amb tancament de [a] > [e] per assimilació a la palatal, i les formes sintagmàtiques *bocinets del sagí* 118, *boletes de segí* 119, *tecletes de seigí* 143. *Gorgances* 133, der. de *gorga* (< GŪRGA), referit als trossets de carn procedent de la gola. *Raiïssons*, der. de *raiïssa* < RASICIA (*DECat*) o de *RADICIA (*DCVB*); en el primer cas, del part. RASIUM, de RADĚRE 'gratar, fregar';
- 2) 'trossets, cosa petita': *miques* 126, del llat. vg. *MĪCCA, var. expressiva de MĪCA 'partícula, engruna'; *cocarrons* 169, 170, der. de *coca*, d'origen expressiu infantil; *brescallons* 61, 63, der. de *bresca*, d'origen preromà, potser del cèltic *BRĪSKA; *macarrons* 113, 117, 120, 121, 189, pres de l'it. *maccherone*;
- 3) 'rostir': *arrostes* 69, postverbal protètic de *rostir*, del fràncic *RAUSTJAN (cf. oc. *raustir*), des de 'llesca de pernil, de carn magra de porc', 'tall de cansalada fregida'; *rostillons* 50, 55, var. *rostillós* 11, *crostillons* 13, encreuat amb *crosta*; alg. *sunja torrada* 85;
- 4) 'rosegat': *roes*, probablement de *roses* < ROSAS 'rosegades', part. de RŌDĚRE; potser *llemuga* 77 (< *llamuga*), postverbal de *llemugar* 'rosegat amb

lentitud', modificació de *remugar*, probablement per atracció de *llepar*;

- 5) 'refusar': *refusos* 78 (també hem sentit en mall. *refús* com a genèric), de REFŪSUS, part. de REFŪNDĚRE;
- 6) 'soroll de cosa que frig': *xitxarrons*, pres del cast. *chicharrones*, on és d'origen onomatopèic; var. *xinxarrons* 83, 84, 116, amb dilació de la nasal adventícia, amb el primitiu *xitxarro* 100, 102, 108 i el dim. doble *xitxaronets* 161. Poden ser modificacions del tipus *xitxarro*, *xitxarrons*, les formes *xitxarres* 141, 146, 171, *xitxorres*, *xitxorretes* 130, 137, 139, 148, *xitxorrites* 142, *xotxorrites* 160, 162, 183, *xutxorrites* 166, 178, *xinxorres* 90, *xinxolles* 89, *xeritxofles* 184, *xinxillons* 99, *xinxirons* 93, 94, *xiritons* 87, *xitxons* 106, *xorrites* 180, *xorrolites* 152, ajudant-hi l'onomatopèia; també el primer element del compost *surrripapes* 145;
- 7) 'cosa salada': *xalxitxa* 101, pres del cast. *salsicha*, on és d'origen it.;
- 8) 'cosa per tastar': *tàstenes* 175, der. de *tastar* que de 'tocar, palpar' (< TAS-TAS) va passar a 'gustar'. Es tracta d'un concepte frondós de significants. *Greixillons*, *greixons* i *llardons* s'estenen pel Principat, tret de la franja ponentina on s'ha instal·lat *xitxarrons*, des de l'arag., així com en bona part del val. senyoreja aquest mot, però provinent del murcianomanxec, estès a l'eiv., mentre que el tort., especialment el Matarranya, ha estat sensible a *xitxorres*, per una expansió des de l'àrea de Cuenca (cf. *ALeCMan*, mapa 691). El mall. s'ha inclinat per *raiïssons* i el men., per *roes*, i així mostren la seva capacitat diferencial enfront de l'intrús *xitxarrons* de l'eiv. Cal dir que el *DCVB* inclou una gran part dels mots aquí elencats. Són mots normatius *llardons*, *greixons*, des del *DOrt*, 1917; *greixellons*, des del *DG1*, 1932.